

MAŁGORZATA M. PTAK
ORCID: 0000-0003-2619-3149
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
E-mail: malgorzata.ptak@amu.edu.pl

MIROŚLAW J. ŚMIAŁEK
ORCID: 0000-0002-3131-4163
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
E-mail: miroslaw.smialek@amu.edu.pl

PERSONALNA PRZESTRZEŃ WEWNĘTRZNA W PRZYWÓDZTWIE EDUKACYJNYM

Przestrzeń między tym, co subiektywne a obiektywne wypełnia *treść tożsamości*. To wiedza o sobie samym, o dostrzeganych różnicach między sobą samym a *innymi/obcymi*, własnym działaniem i jego skutkami – konsekwencjami tegoż działania, to wiedza o własnej wyjątkowości (a także stopniu podobieństwa) wobec otoczenia, o konsekwencjach własnych działań wyznaczających sobie samemu granice własnej tożsamości. To orientacja *kim jestem?!* powstaje i jest kształtowana w relacjach międzyludzkich oraz wobec różnorodności świata, z tytułu świadomości skutków własnych wyborów. Dotyczy różnych przestrzeni społecznych w różnych okresach życia, zmiennych wydarzeń losowych, dlatego nie jest czymś trwałym, jest wartością zależną od sytuacji, a często przez nie kreowaną. Im większa różnorodność owych relacji – ilość, intensywność i uświadamiane podmiotowe skutki, tym tożsamość jest bardziej złożona, wielopostaciowa¹, stanowiąc zbiór cech ściśle wyróżniających się, rolę społeczną dojrzałą aksjologicznie i etycznie. Tożsamość, jako personalna przestrzeń wewnętrzna, swoją stabilność strukturalną buduje na takich wiązaniach, jak:

¹ P.K. Oleś, *Dialogowość wewnętrzna jako właściwość człowieka*, [w:] *Nowe idee w psychologii. Psychologia XXI wieku*, red. J. Koziński, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2009, s. 221–222.

Rycina 1. Konfiguracje wiązań struktury tożsamości

Źródło: opracowanie M.M. Ptak na podstawie P.K. Oleś, *Dialogowość wewnętrzna jako właściwość człowieka*, [w:] *Nowe idee w psychologii. Psychologia XXI wieku*, red. J. Koziński, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2009, s. 226

- (1) *empatia wobec siebie* – rozumienie własnej agresji, jej źródeł podmiotowo-przedmiotowych, umiejętność zrozumienia własnej nieumiejętności, niezdolności, nieporadności, niemożności;
- (2) *autonomia wobec siebie* – umiejętność wypracowania niezależnych działań od etyczno-moralnych zobowiązań zawodowo-środowiskowo-rodzinnych;
- (3) *dystans wobec siebie* – rozumienie, że działania są zależne od aktualnego stanu emocji, kontekstu sytuacyjnego, a przede wszystkim od umiejętności/nieumiejętności; akceptacja błędnych zachowań i działań lub pomyłek decyzyjnych w niewielkim zakresie w spektrum tożsamościowym;
- (4) *asertywność wobec siebie* – rozumienie, że nie można i nie należy angażować swojej wiedzy i umiejętności do każdej działalności;
- (5) *kierowanie własną aktywnością* – umiejętność dyscypliny, sterowania dynamiką własnych działań – ich intensywnością, zaangażowaniem, to jest minimalizacja i maksymalizacja;
- (6) *tolerancja wobec siebie* – najczęściej dotyczy wewnętrznych ról, tak zwanego głosu sumienia krytykującego, karzącego, nagradzającego, komplementującego efekty zrealizowanych zadań².

² Tamże, s. 227.

Tożsamość należy rozumieć jako atrybucję osobowościową stałą, powtarzalną, jednocześnie informującą o zróżnicowaniu wobec innych, niepowtarzalności i zmienności. Jest nieoceniona w zobrazowaniu miejsca człowieka w strukturze określonego systemu, jego subiektywności i obiektywizmu, stabilności i zmienności, indywidualizmu i jedności grupowej, wymiarem świadomości i nieświadomości oraz spektrum ewolucji i granicy kryzysu³. Tożsamość to wielopostaciowość indywidualności, niepowtarzalności oraz odrębności, spójność myśli – uczuć – działań, posiadanej samooceny i intencjonalności kształtowanych na płaszczyźnie nieustannych konfliktów interpersonalnych i społecznych. Służy budowaniu, scalaniu, ugruntowywaniu i umacnianiu własnego wyobrażenia o sobie, własnej wiedzy o sobie samym. To dzięki tożsamości człowiek jest zdolny do autorefleksji, ewaluacji, dokonywania zmian, które wzmacniają wizerunek jego własnej osoby, dają poczucie własnej odrębności i bycia sobą. Wiedza o sobie samym, stanowiąca o dynamice tożsamości, jej wartości i hermeneutycznych filarach, w znacznym stopniu wynika z faktu przynależności do określonej grupy społecznej. Tożsamość pozwala zachować stabilność charakteru i osobowości w zmiennych warunkach rzeczywistości fizycznej, społeczno-kulturowej, ale także na asymilację i akomodację⁴. Stereotypizacja wpływająca na obraz samego siebie, własne *Ja* (w granicach *Ja* idealny i *Ja* realny), a także obrazy pozostałych członków grupy społecznej są odpowiedzialne za wytlumianie poczucia tożsamości indywidualnej, każąc jednostce postrzegać siebie, swoją osobę i członków grupy przez pryzmat określonej grupy środowiskowej. Wciąż żywe i kultywowane stereotypy dotyczące postaw i zachowań pedagogów wobec swoich uczniów, grona nauczycielskiego i środowiska społecznego są stale obecne z tytułu schematyzmu w potocznie rozumianej roli nauczyciela.

Jedną z wielu przyczyn niejednoznaczności osoby nauczyciela w przestrzeni edukacyjnej jest jego tożsamość horyzontalno-wertykalna, różnicowana temporalnie, walencyjnie i rangą. Literatura przedmiotu w szerokim spektrum przedstawia struktury tożsamości, których obecność doskonale potwierdza właśnie rola nauczyciela, gdyż są to:

- *tożsamość kontekstowa/zewnętrzna* – nadawana, potwierdzana i przekształcana społecznie, warunkowana opinią otoczenia; konstruowana przez zewnętrzne przedmioty, na przykład: dowód osobisty, zdjęcia, zapis komputerowy; społeczne pejoratywne uwypuklanie wad przyczynia się do negatywnej autooceny własnych możliwości i uzdolnień, a atrybucja po-

³ H. Kwiatkowska, *Pedeutologia*, Wydawnictwo Akademickie Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 229.

⁴ Tamże, s. 228–229.

zytywna, gloryfikacja personalna (zniekształcenia poznawcze) umożliwia aktywizowanie własnej osoby do zadań nie zawsze zgodnych z umiejętnościami i uzdolnieniami;

- *tożsamość wewnętrzna* – ambiwalentna wobec nadawanej; to wysublimowany z wielu tożsamości obraz własnej osobowości, który stanowi pierwotność dla wszystkich następných, konstruujących się w wyniku sytuacji społecznych i pokonywania etapów życiowych;
- *tożsamość ambiwalentna* – obecna w wielokulturowych sytuacjach społecznych, w których kształtują się grupy dominujące i mniejszościowe, a za takim środowiskiem zawsze była społeczność szkolna; to tożsamość z obecnością poczucia godności/wyższości/dominacji i z dążeniem do separacji kulturowej oraz poczucia niższości/niedowartościowania/podporządkowania; nauczyciel w zależności od konfiguracji dydaktyczno-wychowawczej swoimi metodami oceniania wyników różnicuje działania w obszarze kształcenia kulturowego i językowego;
- *tożsamość kulturowa* – modyfikowana w zależności od podstawy: egzystencjalnej, ekologicznej, geograficznej lub historycznej, decydujących o doświadczeniu, samostanowieniu i wartościach celów życiowych; ma wartość dokonaną, przeszłościową; funkcjonuje tylko wtedy, gdy posiada podstawę alternatywy temporalnej;
- *tożsamość płciowa* – spektrum wartości fizycznych, emocjonalnych, kulturowo-społecznych tożsamych z płcią, które są obecne w przekonaniach, postawach, komunikatach werbalnych i pozawerbalnych oraz atrybucji niezależnych sfer psychicznych;
- *tożsamość grupowa* – jej treść i postać jest wspólna dla osób prezentujących podobne identyfikacje społeczne, przybliżony prestiż społeczny, wspólne cele i zadania; klasyfikacja może być ilościowa oraz w kategoriach aksjologicznych; w literaturze przedmiotu utożsamiana także z tożsamością kategorialną, odwołującą się do wartości zespołowych zacierających różnice indywidualne i wyzwalającej zachowania egalitarne – konformistyczne; doskonale obrazuje to postawa nauczyciela stażysty, który swoim zachowaniem upodabnia się do grona pedagogicznego, niwelując w sobie samym różniące go cechy indywidualne; psychologia przyznaje jej rangę poznawczą wiedzy o sobie, swojej indywidualności i tożsamości osobistej;
- *tożsamość adaptacyjna* – postawy i działania mające na celu zaspokajanie celów i aspiracji najbliższego środowiska: rodzinnego, zawodowego, rówieśniczego; to próby poszukiwania w sobie samym postaw i zachowań akceptowanych i uznawanych przez osoby ważne, a w przypadku ich nieobecności konstruowania/kopiowania do swojej mentalności;

- *tożsamość pojedyncza, podstawowa* – dotyczy osób otaczanych przez ten sam krąg osób ważnych/bliskich w domu, w pracy, stanowiąc jednorodną i spójną kulturę społeczną; najczęściej spotykana we wczesnym wieku ontologicznym (dzieci przed rozpoczęciem edukacji przedszkolnej lub nauki w szkole podstawowej oraz ludzie w podeszłym wieku, którzy z racji niedyspozycji fizyczno-intelektualnej mają ograniczony krąg środowiska życiowego);
- *tożsamość cząstkowa* – dotyczy ról i pozycji społecznych pełnionych choć krótko, wyrywkowo, okazjonalnie, to posiadających świadomość ich znaczenia, wpływu i samostanowienia społecznego;
- *tożsamość podwójna, złożona, wielopostaciowa* – jest obecna, kiedy praca zawodowa, poziom życia towarzyskiego, krąg rodzinny stanowią społeczności zróżnicowane kulturowo, ekonomicznie, aktywnością religijną; są źródłem zróżnicowanych odniesień do świata oraz kontrastowych przekonań, postaw i działań;
- *tożsamość hybrydowa (tożsamości krzyżujące się)* – umiejętność spójnego łączenia myśli, uczuć i zachowań wielu elementów z różnych kultur; bardzo powszechna i typowa dla zawodu nauczyciela; realizując treści podstawy programowej, nauczyciel niejednokrotnie wykazuje postawę oraz stosuje metody utożsamiane z inną kulturą społeczną, a także i ideologicznie;
- *tożsamość dialogowa* – kształtowana jest poprzez zróżnicowane doznania odbioru rzeczywistości (znanej i poznawanej), występuje pod postacią wewnętrznych pytań i dialogu z samym sobą; w opinii autorów najcenniejsza tożsamość w zawodzie nauczyciela, bez niej nieobecna byłaby refleksja pedagogiczna, ewaluacja, a przede wszystkim powołanie do bycia nauczycielem;
- *tożsamość niezależna* – rozumiana jako osobowość niepowtarzalna, niezależna wobec społecznych ograniczeń, samowystarczalna, wyróżniająca się osobistymi sukcesami i osiągnięciami; postrzegająca siebie w kategoriach wyjątkowości; tożsamość często obecna w opinii uczniowskiej o uczących nauczycielach;
- *tożsamość współzależna* – najlepiej funkcjonująca w relacjach z innymi osobami lub grupami, zwracająca uwagę na współpracę, koordynację, wewnątrzgrupową zgodność i spójność planów, działań oraz celów; poszukująca harmonii interpersonalnej; tożsamość, w której autoocena jest zawsze warunkowana relacjami z innymi osobami;
- *tożsamość własna* (wg teorii Erika H. Eriksona) – posiadanie ugruntowanego przekonania kim się jest, świadomość własnych poglądów, sprecyzowane argumentami spektrum akceptacji/nieakceptacji społecznej;

decyduje o intensywności samozadowolenia z własnych osiągnięć i nadaje im sens; w jej niedojrzałości upatruje się tak zwanych niejednorodności pełnionych ról, braku precyzyjności aksjologiczno-normatywnej; niezmiernie ważna w pełnieniu roli nauczyciela, gdyż dla nauczyciela nieustannie doświadczającego wielu sytuacji niejednoznacznych stanowi filar aksjologiczny, który potrzebny jest w chwilach wątpliwości i wahań etyczno-zawodowych;

- *tożsamość indywidualna* – świadomość o skali i zakresie różnic własnej osoby wobec innych ludzi; pozwala na lepsze określenie w przestrzeni społecznej;
- *tożsamość osobista* – wyłania się z tytułu porównań intrapersonalnych, których wynikiem jest mniejsze lub większe poczucie własnej wartości; to zbiór pojęć pozwalający na osobiste określenie własnych cech, pomocnych w opisie własnej osoby; zapewnia poczucie ciągłości oraz wyjątkowości własnej osoby; zawiera poczucie własnej pozytywności;
- *tożsamość społeczna* – kształtuje ją aktywność grupowa oparta na depersonalizacji (umniejszanie, tłumienie osobistych norm, wartości i przekonań) i treści kodeksu norm oraz zasad grupowych, obiektywizujących każdego członka grupy; jest odpowiedzialna za społeczną kategoryzację: *My/Oni* (obrona pozytywnego wizerunku siebie/depresja obcych) oraz autokategoryzację: *Swój/Obcy*; charakteryzuje się:
 - tłumieniem indywidualności na rzecz postaw wspólnych w grupie;
 - obecnością stereotypów w postawach, poglądach i działaniach; międzygrupowe najczęściej są negatywne;
 - obecnością postaw negatywnych wobec *innych*, przez grupę uznanych za obcych;
 - obecnością współpracy z członkami grupy oraz współzawodnictwa z członkami grup obcych;
 - obecnością moralnego kodeksu grupy normalizującego postawy, poglądy, działalność;
 - konformizmem specyficznym dla danej grupy;
- *tożsamość zawodowa* [nauczyciela] – wynikając z czteroelementowej teorii tożsamości Eriksona stanowi kompendium tożsamości;
- *tożsamość rozproszona* – brak zobowiązań zewnętrznych i wewnętrznego przymusu sprawia, że osoba nie potrafi dokonać wyboru własnej tożsamości z różnorodnych tożsamości życiowych i zawodowych;
- *tożsamość nadana* – kształtuje się pod silnym wpływem identyfikacyjnym z autorytetem; typowa dla osobowości, które nie miały możliwości sprawdzenia siebie w różnych sytuacjach społecznych, wypróbowania możliwości i uzdolnień;

- *tożsamość moratoryjna* – zbyt długie poszukiwanie własnej tożsamości, niezdecydowanie w wyborze konkretnego pomysłu na życie, nieumiejętność wyciągania konstruktywnych wniosków z istotnych (typowych dla określonego etapu rozwoju) pytań egzystencjalnych może doprowadzić do tożsamości rozproszonej;
- *tożsamość osiągnięta* – można ją osiągnąć tylko poprzez dogłębną znajomość własnej osobowości, swoich możliwości, znajomości wypełnianych zadań; pozwala na stałą redakcję odpowiedzi na pytanie: *kim jestem?*⁵.

Anna Brzezińska przekonuje, że tożsamość indywidualna i społeczna są nierozzerwalnie ze sobą połączone, stanowią podstawę tożsamości, budowanej treścią ról społecznych: zawodowej, rodzicielskiej, obywatelskiej, które jednostka chce lub musi realizować⁶. Tożsamość społeczna to jedyna, która jest warunkowana oceną innych, gdyż to ona kształtuje wewnętrzne przekonanie posiadania cech (nie)akceptowanych tak zwanej osoby *obcej, innej*, generuje działania nowej tożsamości, której potwierdzenia ponownie poszukuje się w opinii środowiska.

Tadeusz Lewowicki tożsamością określa ciągłość pokoleniową i równowagę biopsychiczną jednostki, grup lub zbiorowości społecznych opartych na elementach dziedzictwa kulturowego, elementach danej kultury, dążących do ciągłości i syntezy⁷. Jest budowana na bazie świadomości doświadczenia personalnego i kulturowo-społecznego, to znaczy świadomości o roli w przeszłości i roli stanowiącej współcześnie (świadomość empiryczna i prakseologiczna), tu i teraz. Tożsamość to akceptacja tych dwóch świadomości, to poczucie zgodności wewnętrznej. Dość trudne to pojęcie Henryka Kwiatkowska proponuje odnosić do:

⁵ P.K. Oleś, *Dialogowość wewnętrzna jako właściwość...*, dz. cyt., s. 221–223; B. Wojciszke, *Sprawczość i wspólnotowość jako podstawowe wymiary spostrzegania świata społecznego*, [w:] *Nowe idee w psychologii. Psychologia XXI wieku...*, dz. cyt.; M. Kofta, *Uprzedzenia wobec obcych – od antypatii do dehumanizacji*, [w:] *Nowe idee w psychologii. Psychologia XXI wieku...*, dz. cyt., s. 261–262; S.A. Rathus, *Psychologia współczesna*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006, s. 190; A. Bikont, *Tożsamość społeczna – teorie, hipotezy, znaki zapytania*, [w:] *Studia nad spostrzeganiem relacji „Ja – inni”: tożsamość, indywidualizacja – przynależność*, red. M. Jarymowicz, Ossolineum, Wrocław 1988, s. 15–39, s. 29; H. Grzegołowska-Klarkowska, *Właściwości tożsamości a stopień i rodzaj obronności w warunkach zagrożenia Ja*, [w:] *Studia nad spostrzeganiem relacji „Ja – inni”...*, dz. cyt., s. 105–110; H. Kwiatkowska, *Pedeutologia*, dz. cyt., s. 232–233.

⁶ A. Brzezińska, *Społeczna psychologia rozwoju*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2000, s. 239–240.

⁷ T. Lewowicki, *O badaniach społeczności pogranicza – od parcjalnych opisów ku elementom Teorii Zachowań Tożsamościowych*, [w:] *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*, red. J. Nikitorowicz, Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana, Białystok 1995, s. 22–23.

- poczucia tożsamości odnoszącego się do konkretnego obiektu (grupy, osoby) i do subiektywnego postrzegania świata;
- tożsamości (jej treści) konstytuowanej w kontakcie z drugim człowiekiem, jako rezultat relacji międzyludzkich;
- tożsamości wyznaczanej przez ontologiczny fundament w postaci nieutralnego „rdzenia bytu” osobowego;
- tożsamości, która nie jest bytem statycznym, bowiem podlega modyfikacjom pod wpływem działań człowieka, „nie jest, a staje się”;
- tożsamości człowieka tworzonej pod warunkiem świadomości swego istnienia⁸.

Zagadnienia indywidualnego rozwoju i jednostkowego kształtowania tożsamości społecznej to paradygmaty i wyznaczniki edukacyjne związane z zagadnieniami wychowawczymi i kształcąco-poznawczymi. W przestrzeni edukacyjnej tożsamość to aspekt podmiotowości ucznia i nauczyciela (*tożsamość personalna, jednostkowa*) oraz grupy, to jest klasy, grona pedagogicznego i społeczności lokalnej. Umiejscawianie nauczyciela w grupie innych nauczycieli i na jej tle, przeobrażanie członków tej społeczności oraz tegoż środowiska społecznego, wprowadzanie planowego działania to realizacja pedagogiki społecznej nie w izolacji, lecz z uwzględnieniem wszystkich uwarunkowań, wszystkich czynników immanentnych i bodźców rozwojowych będących nawet poza zakresem działań planowych⁹. Człowiek, identyfikując się z grupą lub z zawodem, z konieczności dostrzega wartości, normy i wzory reprezentowane przez ogół, a tym samym wnika w określony system społecznych ról. Taką tożsamość Jerzy Modrzewski określa *socjalizacją identyfikującą*, umożliwiającą jednostce prezentowanie względnie spetryfikowanych wzorców uczestnictwa w określonej grupie makro- i mikrospołecznej¹⁰.

Identyfikacyjny typ uczestnictwa społecznego przejawiają tylko osoby istniejące realnie, uczestniczące w życiu danego układu społecznego podmiotowo i podmiotowo-przedmiotowo. Wyróżnia je, spośród innych typów społecznego uczestnictwa, specyficzny układ wyżej wskazanych cech: zinternalizowane przez jednostkę i ujawniane przez nią orientacja aksjonormatywna związana z jej statusem (aktualnym) i przynależnością do określonej grupy (lokalnej, sąsiedzkiej, wyznaniowej, państwowej) oraz ujawnienie w zachowaniach wzorów chronienia uwewnętrznionych norm, wiedzy itp. Ta względnie trwała struktura uzyskania przez jednostkę orientacji aksjonormatywnej może być utożsamiana z teoretyczną wizją osiągnięcia konwencjonalnego poziomu czy studium rozwoju moralnego czy tożsamości. Z orientacją aksjonormatywną jednostki wiąże się także jej orientacja światopoglądowa. Właściwościami identyfi-

⁸ H. Kwiatkowska, T. Lewowicki (red.), *Spoleczno-kulturowe konteksty edukacji nauczycieli i pedagogów*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Warszawa 2003, s. 11.

⁹ S. Kowalski, *Socjologia wychowania w zarysie*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1976, s. 314–316.

¹⁰ J. Modrzewski, *Próba typologii socjalizacji z perspektywy poznawczej pedagogiki społecznej*, [w:] *Socjalizacja a wartości (aktualne konteksty)*, red. T. Frąckowiak, J. Modrzewski, Wydawnictwo Eruditus, Poznań 1995, s. 44–48.

kującymi jednostkę w tym aspekcie są jej przekonania, wizja sensu życia, racje uzasadniające akceptowany przez nią lub zwalczany porządek społeczny, wizja własnego miejsca i znaczenia w świecie¹¹.

Przestrzeń edukacyjna jest wypełniona siatką wielu identyfikacji: nauczycieli w relacjach do innych pedagogów, uczonych dzieci, ich rodziców, w relacjach do dyrekcji szkoły i pracowników administracyjnych oraz uczniów w stosunku do innych uczniów – tych młodszych do starszych, do nauczycieli uczących i wychowujących. Te wszystkie relacje identyfikacyjne (identyfikacji społeczno-edukacyjnej) należą do sfery rzeczywistości społecznej. Doskonale obrazuje to istota tożsamości, która przecież jest prezentacją postrzegania siebie samego oraz opinii innych. Stanowi o tym *odnoszenie się* ⇔ *odwoływanie się* ⇔ *socjalizacja* ⇔ *aproxymacja* wobec grupy społecznej, zawierając się w zbiorze subkategorii *Ja/My – grupowe*, *Ja/My – kategorialne*, *Ja/My – atrybucyjne*¹²:

Tabela 1. Tożsamość w refleksji hermeneutycznej

Subkategorie tożsamości w przestrzeni edukacyjnej		
Pedagogika empiryczna nauczyciel/kwalifikacje	Pedagogika prakseologiczna nauczyciel/kompetencje	Pedagogika hermeneutyczna nauczyciel/podmiotowość
integracja do grupy, do społeczności	własny obraz na tle grupy, uczenie się siebie	wyodrębnianie się z grupy, społeczności
<i>Ja</i> dąży do wniknięcia w grupę ASYMILACJA	<i>Ja</i> w środku grupy JEDNOŚĆ ze WSPÓLNOTĄ	<i>Ja</i> dąży do wyjścia z grupy INDYWIDUALIZACJA
identyfikacja z rodziną, grupą rówieśniczą kontakty bezpośrednie	identyfikacja z grupami społecznymi kategorialna (wiekowa, zawodowa, wyzna- niowa)	identyfikacja abstrakcyjna, subiektywna, atrybut wiary, aksjologii
<i>MY – grupowe</i>	<i>MY – kategorialne</i>	<i>MY – atrybucyjne</i>
TOŻSAMOŚĆ GRUPOWA	TOŻSAMOŚĆ KATEGORIALNA	TOŻSAMOŚĆ KORELATYWNA

SUBKATEGORIE TOŻSAMOŚCI

Źródło: modyfikacja M.M. Ptak na podstawie K. Bleszyńska, *Niepełnosprawność a struktura identyfikacji społecznych*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2001, s. 43

¹¹ Tamże.

¹² K. Bleszyńska, *Niepełnosprawność a struktura identyfikacji społecznych*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2001, s. 43.

Wielopostaciowość tożsamości jest niezwykle cenna dla idei dialogu i integracji wewnętrznej, odgrywając znaczącą rolę w kształtowaniu *osobowości*, która w opinii psychologów, powstając pod silnym wpływem oddziaływania innych ludzi, jest odpowiedzialna za konstruowanie i rozumienie *struktury własnej osoby*, zawiera temperament, charakter, nawyki, cechy, postawy, *postaci własnego Ja* widocznego w zarządzaniu zachowaniem.

POSTSCRIPTUM PANDEMICZNE

Rok 2020 i obecny 2021 dla organizatorów oraz odbiorców edukacji jest i staje się czasem wielu „wyjątkowości”. Czas ogólnoswiatowej pandemii COVID-19, niestety, jeszcze nie pozwala racjonalnie wnioskować z ogromu przeobrażeń, wielkich zmian społeczno-kulturowych dokonujących się we wszystkich segmentach przyrody i społecznościach. Determinanty pandemiczne jeszcze bardziej uwypukliły znaczenia (inne, dotychczas wygłaszane tylko przez nielicznych wizjonerów *ex ante*) współczesnej roli szkoły, nauczyciela i znaczenia *roli ucznia* w kształtowaniu jego tożsamości personalnej, kulturowej i zawodowej. Czas *edukacji online*, w stopniu i zakresie nieprzewidywalnym dla nikogo, zdezawuował tak wiele standardów dydaktycznych, populizm teorii i idei wychowawczo-opiekuńczych, ukazał skalę pauperyzacji roli wychowawczej nauczyciela w środowisku dzieci (okresu adolescencji) i młodzieży, permissywność dydaktyzmu i autorytaryzmu nauczycielskiego, petryfikację organizacji lekcji rozumianej w zakresie podręczników i gloryfikacji zadań domowych, jako wykładnika wiedzy uczniowskiej i tak dalej. Te, w niewielkiej ilości, atrybuty *pandemicznego czasu nauczania* dla wielu środowisk naukowych, społecznych, ale przede wszystkim oświatowych staną się zapewne antycypacją pedagogiczną i wychowawczą szukania odpowiedzi na pytania: **Kim jest uczeń/nauczyciel w pandemicznej sferze społecznej? Kim staje się uczeń/nauczyciel w pandemicznej sferze społecznej kultury sacrum i profanum? Kim ma być uczeń/nauczyciel w popandemicznej, nowej/innej sferze cywilizacyjnej?** Jeżeli współcześnie tak bardzo nieprzewidywalna jest nawet najbliższa przyszłość – personalna, socjologiczna, gospodarcza i oczywiście polityczna, to naturalną postawą wszystkich ludzi zaangażowanych w przestrzeń edukacyjną jest ich wyjątkowa ostrożność w prognozowaniu etycznym i normatywnym kierunków rozwoju systemu oświaty oraz wyznaczaniu nowych standardów dydaktycznych, wychowawczych i epistemologicznych. Nie powinna też dziwić powszechna potrzeba autorytetów wychowawczych i edukacyjnych, wręcz przywódców edukacyjnych, którzy zawsze mądrze i cywilizacyjnie, elastycznie wyznaczali najważniejsze idee i teorie, mające format i kryteria ponadczasowe, paradygmaty teoretyczne i kulturę praktyczną w nauczaniu innych i uczeniu się samemu.

Zatem warto w tym wyjątkowo trudnym i ważnym edukacyjnie czasie pandemicznym posłuchać i porozmawiać z Nauczycielami nie tylko z przestrzeni oświatowej, ale także Nauczycielami z segmentu kultury, sztuki i literatury.

BIBLIOGRAFIA

- Bikont A., *Tożsamość społeczna – teorie, hipotezy, znaki zapytania*, [w:] *Studia nad spostrzeganiem relacji „Ja – inni”: tożsamość, indywidualizacja – przynależność*, red. M. Jarymowicz, Ossolineum, Wrocław 1988, s. 15–39.
- Błężyńska K., *Niepelnosporność a struktura identyfikacji społecznych*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2001.
- Brzezińska A., *Społeczna psychologia rozwoju*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2000.
- Grzegołoska-Klarkowska H., *Właściwości tożsamości a stopień i rodzaj obronności w warunkach zagrożenia Ja*, [w:] *Studia nad spostrzeganiem relacji „Ja – inni”: tożsamość, indywidualizacja – przynależność*, red. M. Jarymowicz, Ossolineum, Wrocław 1988, s. 103–124.
- Kofta M., *Upředzenia wobec obcych – od antypatii do dehumanizacji*, [w:] *Nowe idee w psychologii. Psychologia XXI wieku*, red. J. Koziński, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2009.
- Kowalski S., *Socjologia wychowania w zarysie*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1976.
- Kwiatkowska H., *Pedeutologia*, Wydawnictwo Akademickie Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Kwiatkowska H., Lewowicki T. (red.), *Społeczno-kulturowe konteksty edukacji nauczycieli i pedagogów*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Warszawa 2003.
- Lewowicki T., *O badaniach społeczności pogranicza – od parcjalnych opisów ku elementom Teorii Zachowań Tożsamościowych*, [w:] *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*, red. J. Nikitorowicz, Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana, Białystok 1995.
- Modrzewski J., *Próba typologii socjalizacji z perspektywy poznawczej pedagogiki społecznej*, [w:] *Socjalizacja a wartości (aktualne konteksty)*, red. T. Frąckowiak, J. Modrzewski, Wydawnictwo Eruditus, Poznań 1995.
- Oleś P.K., *Dialogowość wewnętrzna jako właściwość człowieka*, [w:] *Nowe idee w psychologii. Psychologia XXI wieku*, red. J. Koziński, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2009.
- Rathus A. (2006) *Psychologia współczesna*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2009.
- Wojciszke B., *Sprawczość i wspólnotowość jako podstawowe wymiary spostrzegania świata społecznego*, [w:] *Nowe idee w psychologii. Psychologia XXI wieku*, red. J. Koziński, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2009.

Author: Małgorzata M. Ptak, Mirosław J. Śmiałek

Title: Personal Internal Space in Educational Leadership

Keywords: personalism, internality, identity, education, leadership, uniqueness, personality, space, relationships, person

Discipline: Pedagogy

Language: Polish

Document type: Article

Summary

The space between the subjective and objective fills a person's identity. It is knowledge about oneself, about the difference between oneself and others / strangers, about one's own actions, their effects and consequences. It is likewise knowledge of one's own uniqueness, of the consequences of one's own actions that define the limits of one's own identity.

Identity is a personal internal space, built on the basis of empathy, autonomy, distance, assertiveness, activity, and tolerance. Identity is different dimensions of individuality, uniqueness and separateness, compatibility of thoughts-feelings-actions, self-esteem and intentionality important for interpersonal and social conflicts. It serves to build and consolidate an image of oneself and knowledge about oneself. Identity allows a person to self-reflect, receive insight, evaluate, make changes, and strengthens the image of his/her person, offering a sense of separateness and being yourself.